

3. 125 anys de cooperativisme català organitzat

Autoria | Confederació de Cooperatives de Catalunya

Introducció

El cooperativisme es fonamenta en uns principis i valors que anteposen les persones i el seu desenvolupament al davant de qualsevol altra qüestió, sigui de caràcter econòmic, polític o ideològic. En aquest sentit, com recorda l'economista Amartya Sen, si cada sector institucional es caracteritza per uns valors determinats, el cooperativisme és representat pels valors d'autoajuda, autoresponsabilitat, democràcia, igualtat, equitat i solidaritat.

Tanmateix, el cooperativisme té set principis que reflecteixen els valors i les aspiracions del moviment. El primer principi, l'adhesió voluntària i oberta, garanteix que qualsevol persona que desitgi utilitzar els serveis d'una cooperativa i accepti les responsabilitats associades pugui unir-s'hi, independentment del seu gènere, estat civil, raça, política o religió. La participació econòmica dels socis i de les sòcies és un altre principi, ja que els membres contribueixen equitativament al capital de la cooperativa, una part del qual és de propietat comuna. Els beneficis obtinguts s'utilitzen per desenvolupar la cooperativa, crear reserves, repartir excedents entre els membres segons la seva participació i donar suport a altres activitats comunitàries.

A més, la gestió democràtica dels socis assegura que la cooperativa sigui controlada

pels seus membres, que participen activament en la presa de decisions i l'establiment de polítiques. L'autonomia i la independència mantenen la cooperativa lliure d'influències externes, cosa que assegura que qualsevol acord amb altres organitzacions o fonts de capital no comprometi el control democràtic. La cooperativa també es compromet amb l'educació, la formació i la informació dels seus membres i el públic en general, sobretot pel que fa als beneficis de la cooperació. Finalment, el principi de cooperació entre cooperatives fomenta la seva col·laboració per enfortir el moviment cooperatiu, mentre que l'interès per la comunitat promou el desenvolupament sostenible de les comunitats on operen les cooperatives a partir de la implementació de polítiques aprovades pels seus membres.

S'aprecia, doncs, una relació directa entre els valors defensats i promoguts pel cooperativisme i la qüestió de la igualtat/desigualtat de drets entre dones i homes, atès que les empreses cooperatives es configuren precisament d'acord amb els valors i principis mencionats, que són contraris a la discriminació entre dones i homes.

Des d'una vessant històrica, però, el camí recorregut per fer extensibles aquests

principis a tota la societat cooperativista, especialment quant a la igualtat entre homes i dones, ha estat lent i no exempt d'entrebancs.

Així doncs, el cooperativisme en clau de gènere a Catalunya s'ha desenvolupat en un context històric específic des de finals del segle XIX. Comparteix una visió d'alliberament de l'explotació econòmica amb altres moviments d'emancipació nacional, així com una lluita pel paper de les dones. Tot i que després de la Revolució Francesa es va elaborar un discurs polític, hereu de la Il·lustració, de marcat contingut igualitari encaminat a garantir els drets polítics a tots els ciutadans, la realitat era ben diferent per a les dones, que van quedar excloses dels estaments de poder sota un marc teòric que així ho afavoria.

Malgrat l'exclusió, ja feia anys que dones cooperativistes com Micaela Chalmeta (1858-1951) i economistes com Regina Lamo (1870-1947) reivindicaven la importància del paper de les dones dins la cooperativa.¹² Això no obs-

tant, l'acceptació com a sòcies de ple dret no va arribar fins al 1929, quan la cooperativa obrera de consum La Flor de Maig ho va fer possible en permetre'ls l'accés a la junta directiva. En aquell context van néixer els grups femenins cooperatius, els quals emulaven el model de les guildes angleses, amb la missió d'estimular la seva participació en les cooperatives (Fundació Roca Galès, 2018).

Les contribucions d'aquestes dones pioneres i les iniciatives venidores han demostrat que el cooperativisme pot contribuir a una societat més justa i equitativa promocionant els drets i el desenvolupament integral de totes les persones i comunitats, independentment del gènere. En aquest sentit, aquest article pretén repassar els més de 125 anys d'història del cooperativisme a Catalunya, fent èmfasi sobre com el model cooperatiu actual contribueix a l'equitat de gènere i a la promoció dels drets de totes les persones.

La Catalunya cooperativa d'ahir

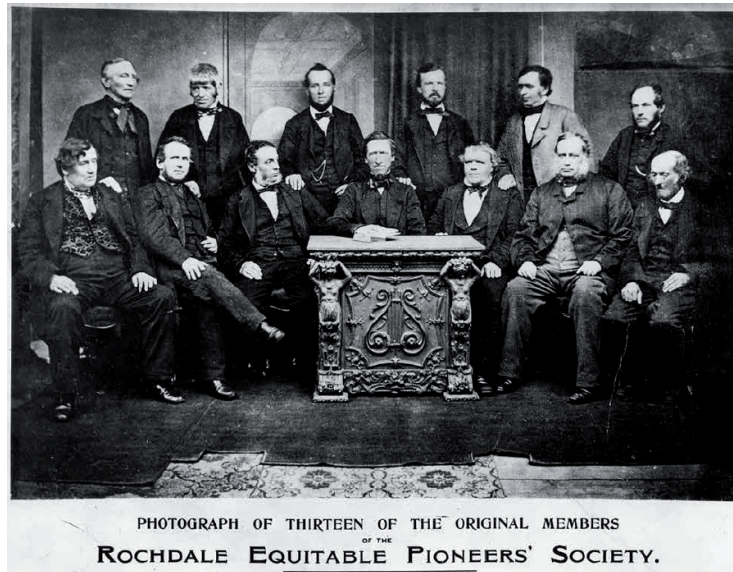
Des de fa 125 anys, el cooperativisme ha estat un motor de creació de noves oportunitats a Catalunya. Al camp i al mar, als pobles i a les ciutats, milers de famílies treballadores s'han autoorganitzat en cooperatives, sindicats, mútues, escoles i ateneus per fer front als reptes quotidians mitjançant l'autogestió, la solidaritat i el suport mutu.

El cooperativisme sorgeix arran dels moviments associacionistes obrers de principis del segle XIX per fer front als efectes de la Revolució Industrial. Malgrat que les primeres cooperatives sorgeixen d'una manera espontània, sense vinculacions ideològiques i amb l'objectiu de defensar els interessos dels treballa-

dors, a partir de 1820 una part del cooperativisme de treball i de consum està influenciat pels valors propagats pel pensament socialista desenvolupat a la Gran Bretanya per Robert Owen, William Thompson, George Mudie, William King i d'altres (Chaves i Monzón, 2005).

Els valors d'igualtat, democràcia, solidaritat i equitat tenen una influència directa i decisiva en la famosa experiència de la Cooperativa de Rochdale, creada el 1844 a Anglaterra per vint-i-vuit obrers, i que esdevé la primera cooperativa de consum amb un gran impacte en tant que les normes contingudes en els seus estatuts han servit de base per al moviment cooperatiu posterior.

¹² Fundació Roca Galès. *Catalunya, terra cooperativa*.

Font: exposició «Catalunya, terra cooperativa». Fundació Roca Galès. Co-operative Heritage Trust National Co-operative Archive, 1865.

Aquests valors i principis cooperatius, que han conegut una evolució lenta i assossegada al llarg de més de 150 anys d'existència, han configurat les cooperatives com a organitzacions democràtiques en què les decisions estan en poder de les persones sòcies de l'activitat cooperativitzada. La igualtat de dret de vot, la retribució obligatòria del capital social i la creació d'un patrimoni cooperatiu no repartible constitueixen altres trets diferencials de les cooperatives.

A Catalunya, pràcticament tots els historiadors del cooperativisme coincideixen a dir que Catalunya va ser la precursora del moviment cooperatiu a l'Estat espanyol (Cruells, 2008). Això és degut al fet que es tractava d'una regió amb una forta implantació industrial i que van ser els obrers, agrupats en centres de producció, els primers interessats a trobar solucions.

Així doncs, al primer terç del segle XIX es van posar en marxa les primeres associacions d'obrers amb la finalitat d'obtenir ajudes de tipus mutualista, bàsicament els anomenats socors de resistència —però la idea del cooperativisme encara quedava absent. El 1842, a Catalunya s'inicien, doncs, experiències proto-cooperativistes, com la Companyia Fabril de Tei-

xidors a Mà de Barcelona, una fàbrica amb 200 treballadores impulsada per la societat de teixidors. Es comencen a conèixer les idees i els moviments que existeixen a Anglaterra i, especialment, a França, perquè era el destí d'alguns exiliats forçosos —es coneix menys el que succeeix a Alemanya i Itàlia—, però encara haurà de transcórrer temps per portar-los a la pràctica (Cruells, 2008: 5).

A mitjans del segle XIX, en territoris amb forta presència del republicanisme federal com l'Empordà, el Maresme i alguns barris obrers de Barcelona, apareixen les primeres cooperatives de producció i de consum, com l'Obrera Mataronina (Maresme, 1894), L'Econòmica de Palafrugell (Empordà, 1865), La Companyia de Canet de Mar (Maresme, 1865), L'Antiga del Camp de l'Arpa (Barcelona, 1869), La Constància Martinenca (Barcelona, 1876), Teixidors a Mà de Gràcia (Barcelona, 1876), L'Artisana del Poblenou (Barcelona, 1876), La Fraternalitat de la Barceloneta (Barcelona, 1879) i L'Andreuena de Sant Andreu de Palomar (Barcelona, 1879).

A finals del segle XIX comença a proliferar la creació de cooperatives de treball i consum, sobretot a l'empara de la Llei d'associacionisme de 1887, que va permetre la creació i el

funcionament d'associacions de tot tipus, incloent-hi les de caràcter polític, cultural, econòmic i sindical. Així, a l'últim terç del segle XIX es van crear les cooperatives següents:

Cooperatives	Any
La Sabadellenca	1881
La Regeneradora de Llagostera	1886
L'Economia	1885
La Guixolenc de Sant Feliu de Guixols	1898
L'Equitativa de Palamós	1887
Panadera Mutua de Vic	1893
La Protectora Civil de Terrassa	1898
Mútua de Pa i Queviures de Manlleu	1903
La Moral de Badalona	1896
La Rubinenca	1897
La Flor de Maig	1890
Pau i Justícia del Poblenou	1897
La Vanguardia Obrera d'Horta	1894
L'Amistat Martinenca	1892
La Lleialtat de Gràcia	1892
La Formiga Obrera	1885
La Lleialtat Santseca	1891
La Nova Obrera	1897
Model del Segle XX de Sants	1901
El Relotge	1900
La Dignitat de les Corts	1903

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Registre General de Cooperatives de la Generalitat de Catalunya.

A la mateixa època, especialment en les dues darreres dècades del segle XIX, a Catalunya també va arrencar la cooperació agrària.

Per bé que es va formalitzar al 1906 amb una llei que donava carta de naturalesa a les societats agràries, el 1888 ja naixia la Societat Agrícola de Valls com a societat de resistència de la pagesia modesta enfront dels propietaris, que seria la primera cooperativa agrícola legalitzada. Com s'explica a l'exposició de la Fundació Roca Galès, «Catalunya, terra cooperativa»:

La llei va regular avantatges als sindicats agrícoles, pel fet que quedaven exempts dels impostos del timbre i drets reals, o la recuperació dels drets de duana per la compra de màquines, estris agrícoles, llavors o bestiar reproductor selecte a fi de millorar la cabana ramadera. Altrament, l'aplicació pràctica va ser ben diferent, amb un Ministeri d'Hisenda que va limitar enormement les ajudes fins quasi fer-les inoperatives, fent que la revifada inicial quedés estroncada amb els anys. En aquella etapa va sorgir la major part de cellers (local on arriba la verema i s'hi practica la vinificació en comú) i els trulls (espai destinat a la fabricació d'oli d'oliva).

Tanmateix, en aquell període va sorgir la Mancomunitat de Catalunya (1914-1925), institució promoguda per la Lliga Regionalista que va agrupar les quatre diputacions catalanes. Un dels eixos vertebradors de les seves polítiques va ser l'articulació territorial i el foment de la constitució de sindicats agrícoles (Fundació Roca Galès, 2018).

Societat Agrícola de Valls, 1947.

Font: exposició «Catalunya, terra cooperativa». Fundació Roca Galès.

A banda del cooperativisme agrari, moltes persones també van optar per l'autogestió de l'aprenentatge en un temps en què l'educació no era pública i estava supeditada a les escoles privades i religioses. Així van néixer les escoles cooperatives, que, com s'explica a l'exposició «Catalunya, terra cooperativa»: «Implementaven una pedagogia innovadora, dinàmica i laica; basada en la igualtat, sense distincions de gènere, i fonamentada en un aprenentatge racional, pràctic, crític i en contacte amb la natura». Alguns exemples inclouen l'escola de la Societat Agrícola de Valls (1894), la de la cooperativa La Regeneradora de Llagostera (1902) i la del Forn de Vidre (Cristalleries de Mataró) de Joan Peiró (1931). A Barcelona, destaquen l'escola de La Vanguardia Obrera d'Horta (1905), la de L'Empar de l'Obrer de Sants (1924), la de La Flor de Maig, la de L'Econòmica (ambdues de 1927) i la de Pau i Justícia (1935) del Poblenou.

L'escola de La Vanguardia Obrera arribà a tenir dos-cents alumnes.
Font: exposició «Catalunya, terra cooperativa» / Jaume Caminal i Serret.
AMDHG, 1913.

Tanmateix, el cooperativisme també va buscar fórmules col·lectives per proveir les classes populars d'un habitatge digne.

Segons es detalla a l'exposició «Catalunya, terra cooperativa», de la Fundació Roca Galès:

La inspiració per fer habitatges va venir d'Europa, on les grans cooperatives van promoure l'edificació a preus econòmics. A Catalunya, les primeres iniciatives vingueren de la Cooperativa Obrera Mataronenca

(1864), La Fraternitat de la Barceloneta (1879), La Redemptora de Sants (1897) i la Cooperativa El Llobregat (1903) a Gironella, que van construir habitatges per als seus associats considerant-se iniciatives pioneres de les cooperatives d'habitatge. La legislació de cases barates de 1911 va afavorir la proliferació d'iniciatives d'habitatge popular. Entre 1911 i 1916 es van construir uns 700 habitatges cooperatius i uns 2.552 habitatges públics. Una de les primeres edificacions cooperatives van ser les cases de la Cooperativa El Benestar de l'Obrer (1913) de Sants i les de la Cooperativa de Periodistes (1914). El 1916 es va crear la Cooperativa de l'Habitació Barata per part del moviment cooperatiu. La construcció de cases unifamiliars i de propietat va seguir la filosofia de la Ciutat Jardí, potenciada pel Museu Social de Barcelona, institució que va impulsar la Cooperativa Catalana d'Estalvi i Habitació. El 1921 es va promulgar la segona Llei de cases barates, que preveia que l'Estat prestaria el 70% del valor de l'edificació, a un interès del 2,5% per a les cooperatives, i el 30% restant podria ser prestat pels ajuntaments, com passava a Alemanya.

L'expansió del moviment cooperatiu va propiciar la creació d'estructures organitzatives i esdeveniments per coordinar el creixement del moviment. En aquest sentit, el 1898 es va celebrar la Primera Assemblea de Cooperatives de Catalunya, organitzada a la seu de la cooperativa La Bienhechora, amb l'objectiu de defensar els interessos comuns de les cooperatives i promoure els valors cooperatius entre la població.

L'any següent es va celebrar el Primer Congrés Cooperatiu Catalano-Balear al Palau de Belles Arts de Montjuïc. Arran del Congrés es va crear la Cambra Regional de Cooperatives Catalano-Balears, un òrgan econòmic d'articulació que va ratificar el naixement del moviment cooperatiu. Aquest congrés és important perquè s'hi va parlar de quatre temes rellevants per al cooperativisme: reformes legislatives, organització i propaganda, cooperació agrícola i relacions comercials.

L'organització comarcal o de segon nivell —i no pas en districtes o organismes provincials com marcaven els cànons administratius de l'època— va ser l'element clau per estructurar el moviment cooperatiu que hauria de permetre superar l'aïllament de les nombroses cooperatives locals existents, disperses per pobles i barris, o per oficis o afinitats (Cruells, 2008).

El 1902 es va organitzar el Segon Congrés de Cooperatives, al qual van assistir 81 cooperatives representades per 178 delegats. S'hi va prendre l'acord d'enviar delegats al Congrés de l'Aliança Cooperativa Internacional (ACI), que tindria lloc a Manchester el mateix any. El 1920 Catalunya es va convertir en membre de l'Aliança Cooperativa Internacional, una fita històrica perquè va ser la primera organització d'un país sense estat que hi va entrar com a membre de ple dret.

Tot i el creixement continuat, l'articulació d'una estructura organitzativa i la propagació de les idees del moviment cooperatiu a través de la revista *Cooperativa Catalana*, el primer òrgan de premsa del moviment, va haver de passar més de mig segle des de l'aparició de les primeres cooperatives perquè es prengué consciència de la necessitat de promulgar una llei específica de cooperatives (Aguilar, 1965).

Així, en el context de la Segona República, l'Estat espanyol va promulgar la Llei de cooperatives de 1931, la primera regulació pròpiament cooperativa que va adaptar la norma al tipus de cada entitat, fos quin fos (consum, producció, agrària, crèdit). El preàmbul de la Llei destil·lava una marcada inclinació obrerista i social i el compromís estatal a favor de la cooperació (Aguilar, 1965).

Font: Exposició «Catalunya, terra cooperativa». Fundació Roca Galès.
Revista *Cooperativa Catalana*, setembre de 1904, núm. 65; *El Cooperador Cooperativista*, 1 de setembre de 1906, núm. 26.

Tanmateix, la Llei tenia diversos objectius. En primer lloc, buscava contribuir a la resolució dels problemes agraris, un sector que necessitava millores urgents. També tenia com a finalitat fomentar el poder adquisitiu dels salaris i establir un marc legal per garantir el suport estatal als treballadors. A més, la Llei pretenia dotar d'una norma jurídica pròpia les institucions cooperatives, les quals tenien com a objectiu eliminar el lucre en les relacions comercials. Finalment, volia contribuir a perfeccionar el mecanisme distributiu de la producció, una tasca que beneficiaria l'interès general de la societat (Aguilar, 1965: 11).

A Catalunya, l'Estatut d'Autonomia conferia al Govern de la Generalitat facultats executives i legislatives en matèria de cooperació,

competències que es van materialitzar en la Llei de bases de la cooperació per a cooperatives, mutualitats i sindicats agrícoles, 1934.

Es tractava d'una llei molt concreta, amb només seixanta articles, que va permetre organitzar el cooperativisme a Catalunya pràcticament un segle després que hagués sorgit. Lamentablement, aquesta regulació va tenir una vigència real molt curta. El cop d'estat del 19 de juliol de 1936, tot i que a Catalunya va fracassar, va produir l'aparició del fenomen de les «collectivitzacions», que es van enfrontar en moltes ocasions al cooperativisme. Finalment, el març de 1939 van quedar derogades totes les disposicions emanades del Parlament de Catalunya i de les Corts republicanes.

El cooperativisme sota la dictadura

L'esclat de la Guerra Civil va instaurar a Catalunya una situació d'excepcionalitat revolucionària. La collectivització de l'economia va obligar el cooperativisme a prendre mesures d'urgència. La convivència temporal de dos models d'autogestió que partien d'uns principis ideològics totalment diferents no va ser fàcil.

Durant les collectivitzacions que van tenir lloc entre 1936 i 1939, el cooperativisme es va enfrontar a una sèrie de desafiaments i tensions significatives. Si bé aquestes iniciatives buscaven establir un model econòmic basat en la propietat col·lectiva i la gestió obrera, van sorgir discòrdies internes sobre l'organització i el control de les empreses collectivitzades. La falta d'experiència en la gestió col·lectiva i la pressió externa dels partits polítics i sindicats van dificultar la consolidació d'un model cooperatiu efectiu. A més, les tensions polítiques i socials exacerbades per la Guerra Civil Espanyola van generar conflictes interns entre faccions ideològiques, la qual cosa en alguns casos

va portar a la dissolució de les cooperatives o a la seva absorció per part de grups amb interessos contraposats (Cruells, 2008).

Poc abans que la Guerra Civil s'acabés, amb el bàndol revoltat a punt de guanyar-la, es va promulgar la Llei de prefectura de l'Estat, dictada a Burgos el 1938, per la qual es derogava l'Estatut de Catalunya i, en conseqüència, s'anul·laven les lleis promulgades a l'empara de l'Estatut i s'introduïen factors de control i d'autoritarisme estatal.

A la Catalunya cooperativa, la conseqüència immediata en acabar la guerra va ser, en primer lloc, el saqueig de moltes entitats. Els fons i comptes bancaris de totes les cooperatives, inclosos els anomenats sindicats agraris, van quedar bloquejats. Després es va procedir a la confiscació de tots els seus béns, mobles i immobles, però aquesta confiscació no es va fer extensiva a totes. A Barcelona i en algunes poblacions importants aquests béns van ser respectats, però a les altres poblacions van passar a les mans de la Falange Española Tradicionalista y de las JONS (Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalista) (Cruells, 2008).

El trull de les cooperatives va estar subjecte a un control exhaustiu durant els primers anys del franquisme, quan l'oli era intervingut. Els pagesos que podien anaven a trulls privats per mirar de burlar el control dels funcionaris de taxes sobre la seva producció.
Font: exposició «Catalunya, terra cooperativa». Fundació Roca Galès.

El 1942, el règim franquista va promulgar la Llei general de cooperació, que va tenir un impacte negatiu significatiu en el cooperativisme, principalment a causa del seu enfocament

restrictiu i la seva escassa potencialitat econòmica. Aquesta legislació va establir un model cooperatiu sota estricte control estatal que limitava l'autonomia de les cooperatives i la

seva capacitat per competir en un entorn econòmic cada vegada més modernitzat. A més, el model proposat no s'alineava amb els avenços industrials i tecnològics que estaven transformant altres sectors de l'economia espanyola. La falta de flexibilitat i adaptabilitat de la Llei general de cooperació va obstaculitzar la capacitat del cooperativisme per prosperar i contribuir al desenvolupament econòmic del país, la qual cosa va tenir com a resultat un estancament i, en molts casos, la desaparició de les iniciatives cooperatives (Cruells, 2008: 13).

Una conseqüència de la Llei de 1942 va ser la separació de l'ACI durant quaranta anys. L'Aliança Cooperativa Internacional no admetia socis que depenguessin d'un partit, d'una organització sindical o d'una confessió religiosa. Aquí es donaven totes les circumstàncies negatives: es depenia d'un partit, la Falange, per l'obligatorietat d'afiliació dels seus dirigents; d'un sindicat, la CNS, a través de l'Obra Sindical de la Cooperació, i de l'Església catòlica, a través de les Unions Territorials. L'ACI, de la qual Catalunya era membre des de 1920 i Espanya des de 1929, va donar de baixa ambdues nacions.

■ Ressorgiment del moviment cooperatiu

Trenta-dos anys després de la Llei de 1942, si bé encara dins d'un règim de dictadura, les circumstàncies havien evolucionat. En un moment en què el model de creixement dels anys seixanta havia quedat obsolet, calia construir

un model nou d'acord amb les noves exigències de competitivitat i obertura econòmica.

En aquest sentit, comença un cert despertar en la creació de noves cooperatives i la reanimació d'algunes que havien quedat inoperants. Continuava vigent la Llei de 1942, però, a la pràctica, la pressió i el control de l'organització sindical s'havien afeblit.

En aquelles circumstàncies es van crear cooperatives com la Cooperativa Avícola de Guissona, que, com que es tractava d'una entitat de tipus agrari i que no realitzava operacions amb «tercers no socis», no va tenir gaires dificultats per ser autoritzada (Cruells, 2008: 14).

En aquella època també es va crear a Barcelona la cooperativa integral de consum i treball Abacus, dedicada a la venda de material educatiu, de papereria, de llibreria i joguines, vinculada al moviment de renovació pedagògica. Pocs anys després es va fundar a Barcelona la cooperativa de consum Societat Cooperativa d'Instal·lacions Assistencials i Sanitàries (SCIAS).

El 1974 es va redactar la nova Llei General de Cooperatives, i així es va suprimir la intervenció prèvia de l'OSC i les seves facultats normatives. Això no obstant, la llei no va ser promulgada fins al 1978.

A Catalunya, l'aprovació de l'Estatut d'Autonomia el 19 de desembre de 1979 contemplà la competència exclusiva en matèria de cooperatives, que va derivar, el 9 de març de 1983, en la Llei 4/1983 de Cooperatives de Catalunya, la primera des del retorn de la democràcia.

La Catalunya cooperativa d'avui

Des del retorn de la democràcia, el cooperativisme ha anat guanyant força en les darreres dècades i representa una alternativa sòlida i viable al model econòmic tradicional.

Les cooperatives són un model heterogeni de fer empresa en què conviuen cooperatives d'àmbit més rural i cooperatives urbanes, cooperatives de gran dimensió i projecció exte-

rior, i petites cooperatives d'àmbit local. Aquesta heterogeneïtat esdevé una riquesa per al país perquè les cooperatives s'adaptin a les necessitats socioeconòmiques de l'entorn on rau i en permeten la millora.

Actualment, a Catalunya el cooperativisme està format per 4.706 cooperatives de tots els sectors, que donen feina a 40.884 persones.¹³ A continuació es presenta una petita radiografia de les cinc federacions de cooperatives que existeixen a Catalunya:

Federació de Cooperatives Agràries de Catalunya

Hi ha 193 empreses cooperatives que aglutinen 32.115 socis i sòcies productors, amb presència a tot el territori català. El major nombre de cooperatives es concentra a les comarques de Lleida (63) i Tarragona (60). A les Terres de l'Ebre n'hi ha 31, a Barcelona 23 i a Girona 16. Les comarques amb més cooperatives són el Segrià (24), el Baix Camp (18), les Garrigues (18), l'Alt Camp (12) i el Priorat (10).¹⁴

Federació de Cooperatives d'Habitatge de Catalunya

Actualment hi ha 68 projectes d'habitatge cooperatiu en model de cessió d'ús a Catalunya, distribuïts per les comarques següents: l'Alt Camp (2), l'Alt Penedès (6), l'Urgell (3), el Bages (6), Osona (2), la Selva (4), el Baix Empordà (1), el Baix Llobregat (1), el Barcelonès (24), el Berguedà (1), la Garrotxa (3), Osona (1), el Pallars Jussà (3), el Vallès Occidental (4), el Vallès Oriental i el Maresme (8).¹⁵

Aquests projectes es troben en diferents fases d'evolució:

- **En convivència:** projectes amb els socis ja vivint en un edifici cooperatiu.
- **En construcció:** projectes que han començat les obres de construcció o de rehabilitació.
- **En projecte amb patrimoni adquirit o adjudicat:** projectes que ja tenen el patrimoni.
- **En projecte amb oportunitat de patrimoni:** projectes que encara no tenen el patrimoni adquirit però tenen l'oportunitat d'adquirir-lo.
- **Grup consolidat:** grups estables amb l'objectiu d'acabar vivint conjuntament.
- **Grup en definició:** grups incipients que fa poc que s'han constituït o estan en procés de constituir-se.

Federació de Cooperatives de Consum de Catalunya

Hi ha 2.718.567 persones sòcies consumidores, amb una ocupació total de 6.281 persones.¹⁶ El cooperativisme de consum és present en sectors d'activitat econòmica diversos, com la distribució d'alimentació i de materials culturals i educatius, subministraments bàsics (aigua, energia i telecomunicacions), atenció a les persones, gestió ciutadana i veïnal, educació i distribució de productes ecològics, entre d'altres.

Federació de Cooperatives de Treball de Catalunya

Hi ha 3.414 cooperatives de treball associat a Catalunya, distribuïdes de la manera següent:

¹³ Registre General de Cooperatives de la Generalitat de Catalunya. Dades de maig de 2024. Dades d'ocupació extretes del Ministeri de Treball i Economia Social publicades el juny de 2019, data a partir de la qual i fins a l'actualitat no ha estat actualitzada pel Ministeri esmentat.

¹⁴ Anuari socioeconòmic del cooperativisme agrari de Catalunya, 2024. Federació de Cooperatives Agràries de Catalunya. <https://www.cooperativesagraries.cat/pujades/files/2024_Anuari%20Socioecon%C3%B2mic%20del%20cooperativisme%20agrari%20de%20Catalunya.pdf>

¹⁵ Informe «Gènere i assequibilitat a l'habitatge cooperatiu en cessió d'ús a Catalunya». Observatori de l'Habitatge Cooperatiu, 2022. <<https://llargavista.coop/docs/llargavista.2022.pdf>>

¹⁶ La Federació de Cooperatives de Consumidors i Usuaris de Catalunya en xifres (2022). <<https://cooperativesdeconsum.coop/>>

2.532 a Barcelona, 220 a Girona, 261 a Lleida, 401 a Tarragona i 206 a les Terres de l'Ebre.¹⁷ Aquestes cooperatives ofereixen una àmplia varietat de serveis i productes, cosa que fomenta la creació d'ocupació estable i de qualitat.

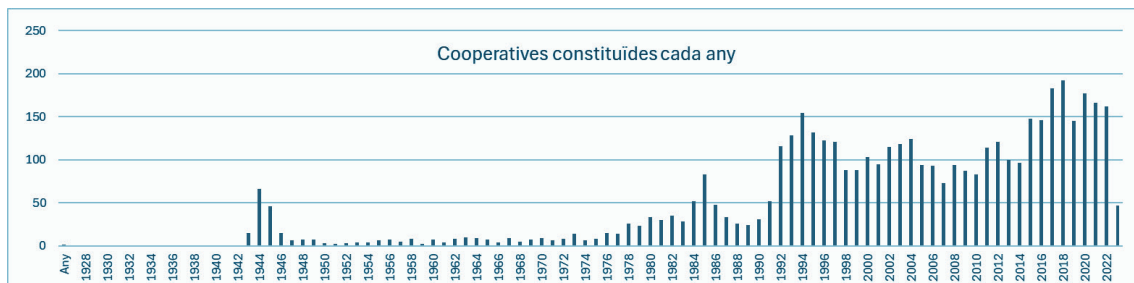

Federació de Cooperatives d'Ensenyament de Catalunya

Hi ha quaranta escoles cooperatives repartides per Catalunya: el Tarragonès (2), el Maresme

(3), el Bages (2), Osona (1), la Garrotxa (1) i àrea metropolitana de Barcelona (31).¹⁸ Aquestes escoles ofereixen un model educatiu basat en la participació i la cooperació que promou valors com la solidaritat, la democràcia i el respecte per la diversitat.

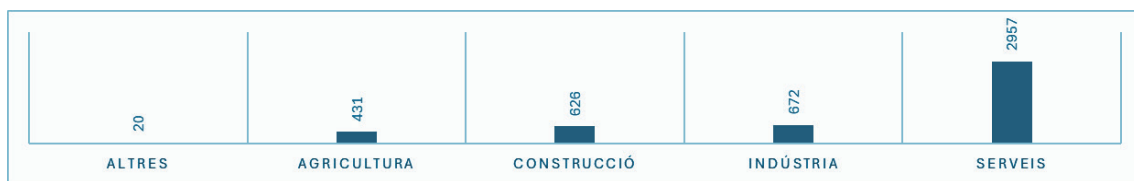
Des d'una dinàmica de creixement, en els darrers deu anys s'han constituït 1.562 cooperatives noves a Catalunya, que representen un 33 % del total de les cooperatives catalanes, cosa que consolida la dinàmica de creixement cooperatiu que el país experimenta des de tres dècades.

Font: Registre General de Cooperatives de la Generalitat de Catalunya (Direcció General d'Economia Social i Solidària, el Tercer Sector i les Cooperatives). https://analisi.transparenciacatalunya.cat/es/Treball/Registre-General-de-Cooperatives-de-la-Generalitat/euku-fzbx/about_data

Per sectors d'activitat, la majoria de les cooperatives catalanes són de serveis. Destaca, però, una gran presència de cooperatives en els

àmbits de la indústria, la construcció i l'agricultura.

Font: IDESCAT, Empreses i establiments a 1 de gener de 2024. Per sectors d'activitat.

En l'àmbit industrial, el 14,1 % de les cooperatives són cooperatives industrials, mentre que tan sols el 5,5 % d'empreses cata-

lanes són empreses industrials. Això contribueix a la diversificació de l'economia catalana, cosa que reforça el teixit industrial i fo-

¹⁷ Baròmetre Cooperatiu 2023. Federació de Cooperatives de Treball de Catalunya. https://www.cooperativest treball.coop/sites/default/files/2023-12/Barometre23CAT_v4_1.pdf

¹⁸ Pàgina web de la Federació de Cooperatives d'Ensenyament de Catalunya. <https://escolescooperatives.cat/>

menta la innovació i la competitivitat a través de models de negoci més democràtics i participatius.

En una línia similar, les cooperatives catalanes són presents en sectors estratègics com la digitalització i la tecnologia, el sector agroalimentari, l'habitatge, les cures i la transició energètica, en els quals s'estan desenvolupant projectes i estratègies pioneres. Per exemple, en l'àmbit de la digitalització i la tecnologia, trobem grups de cooperatives involucrades en la creació d'infraestructures tecnològiques que donen suport a la sobirania digital i l'autogestió de dades, i que ofereixen alternatives als models centralitzats de les grans corporacions tecnològiques.

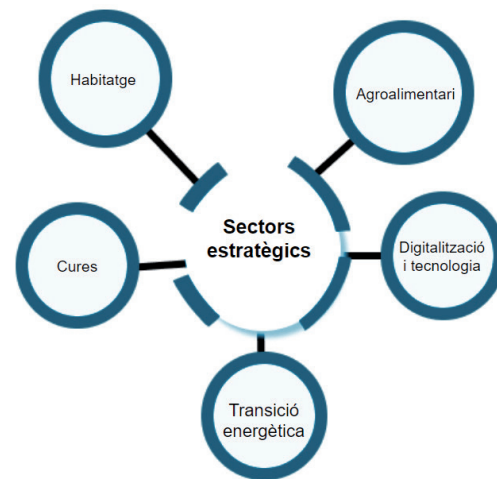
L'àmbit de l'habitatge destaca perquè s'hi desenvolupen projectes d'habitatge en cessió d'ús, un model alternatiu d'accés i tinença d'habitatge que es basa en la propietat col·lectiva d'un immoble per part de la cooperativa i el pagament del dret d'ús per part de les persones usuàries (socis i sòcies de la Cooperativa). És un model just i accessible, que evita l'especulació i transforma el sistema d'accés a l'habitatge.

Així mateix, en el sector agroalimentari hi ha una gran presència de cooperatives agràries, que són un pilar important per a l'economia rural i el desenvolupament sostenible de les comunitats locals, i que són les principals productores del sector primari a Catalunya. Les cooperatives agràries agrupen una gran part dels productors de diverses àrees, com la vinya, l'olivera, els cereals, la fruita i els productes lactis, entre d'altres, cosa que en facilita la producció i comercialització.

Pel que fa a l'economia de les cures, moltes cooperatives ofereixen serveis integrals que van des de l'atenció a persones grans fins a programes d'inclusió social, i que s'adapten a les necessitats canviants de la societat i milloren la qualitat de vida de les persones ateses.

Tanmateix, les escoles cooperatives també tenen un paper destacat dins del sector de l'economia de les cures, perquè promouen un model educatiu que posa al centre la comunitat, la col·laboració i el benestar de tots els seus

membres. Aquestes escoles es basen en principis de gestió democràtica i participativa, pels quals tant el personal docent com les famílies tenen veu i vot en la presa de decisions, cosa que assegura un entorn educatiu inclusiu i equitatiu. L'economia de les cures, que engloba activitats dirigides a satisfer les necessitats de cura de les persones, troba en les escoles cooperatives una eina poderosa per promoure valors com l'empatia, la solidaritat i la responsabilitat social. A més, aquestes escoles no només es preocupen per l'educació acadèmica, sinó també pel desenvolupament emocional i social dels infants, tot fomentant un ambient de respecte mutu i suport comunitari.

En el sector de la transició energètica, trobem cooperatives que promouen projectes com l'ús compartit de vehicles elèctrics per reduir la petjada de carboni i fomentar un model de mobilitat més sostenible, i la producció, distribució i comercialització d'energia renovable produïda al territori.

Aquestes iniciatives demostren que les cooperatives catalanes no només participen activament en sectors clau, sinó que també els lideren amb solucions innovadores davant dels reptes contemporanis.

El suport al cooperativisme

El cooperativisme està ben valorat per la societat catalana. Segons un estudi realitzat el de-

sembre de 2023,¹⁹ l'organització cooperativa és la més ben valorada per la població catalana respecte d'altres models d'empresa, amb un 7,4 sobre 10 de mitjana.

Tanmateix, el 81,3 % de la població a Catalunya considera que el cooperativisme ha de tenir un pes més important en l'economia.

En una línia similar, gairebé la meitat de la població catalana (45,5 %) és o ha estat sòcia

o client d'una cooperativa, amb una experiència bona amb el model. Així, un 32,6 % no han estat mai socis de cooperatives, però són clients satisfets amb el model que ofereixen, mentre que un 6,1 % de la població formen o han format part d'una cooperativa i en tenen una experiència molt positiva, i un 6,8 % de la població han format part d'una cooperativa, però ja no en són socis i la seva experiència ha estat positiva.

La Catalunya cooperativa de demà

Davant una crisi multisistèmica en què es barregen factors com la creixent escassetat de les fonts d'energia que mouen el món i altres béns bàsics com l'aigua, els cada cop més freqüents desastres climàtics i una creixent desigualtat, estem obligades a pensar i crear, de forma simultània i a curt i llarg termini, alternatives de vida dignes i responsables amb l'entorn.

Així, en el procés de construcció d'un model alternatiu, ens podríem formular una sèrie de preguntes que ens ajudin a fer-ho possible: quin tipus d'empresa pot resistir millor la crisi? Quina encaixa millor en una societat més justa, democràtica, solidària i sostenible?

A la primera qüestió, la resposta és la cooperativa. Des de la crisi del 2010, mentre moltes empreses mercantils tancaven, per primera vegada en sis anys el nombre de cooperatives catalanes que obrien les portes creixia, segons dades del Registre General de Cooperatives de la Generalitat de Catalunya.²⁰ La creació continuada es va mantenir fins al 2019, amb un petit estancament degut a la crisi de la COVID-19, que es va reprendre poc després.

Aquesta resistència superior de les cooperatives a la crisi s'observa arreu. Els estudis realitzats per l'associació que representa les cooperatives de treball europees, la International Organisation of Industrial, and Service Cooperatives (CICOPA), han detectat que, en la majoria de països del continent, l'impacte de la crisi en les cooperatives de treball ha estat inferior al de les empreses convencionals en resultats econòmics, en tasques d'ocupació i en taxes de supervivència.²¹

Però, què explica la resistència superior de les cooperatives als embats de la crisi? En primer lloc, el fet que, mentre que l'objectiu del rendista o de l'empresa mercantil és maximitzar el capital invertit, el dels socis d'una cooperativa de treball consisteix a satisfer la seva necessitat de tenir feina. D'aquesta manera, el llinard a partir del qual uns i altres estimen que val més tancar l'empresa és molt diferent: els primers plegaran quan calculin que podrien extreure més rendibilitat al seu capital invertint en un altre lloc —ni tan sols cal que el negoci registri pèrdues—, mentre que els socis d'una

¹⁹ Estudi del cooperativisme realitzat el desembre de 2023 per la cooperativa Takticom (error mostral del $\pm 4,08$ % per a un nivell de confiança del 95,5 %).

²⁰ Registre General de Cooperatives de la Generalitat de Catalunya. <https://analisi.transparenciacatalunya.cat/es/Treball/Registre-General-de-Cooperatives-de-la-Generalitat/euku-fzbx/about_data>

²¹ Informe Cooperatives en la indústria i els serveis, 2016. CICOPA. <<https://cicopa.coop/wp-content/uploads/2019/07/CICOPA-Informe-mundial-2015-2016-2019-correction.pdf>>

cooperativa de treball la mantindran mentre els permeti extreure un sou amb què cobrir les seves necessitats (García, 2011).

En segon lloc, una cooperativa sol ser més productiva que una companyia mercantil, també en època de crisi. La motivació superior dels treballadors, que saben que l'empresa és seva, fa augmentar la productivitat, sigui perquè rendeixen més i aporten més idees i innovacions per fer front a la crisi, sigui perquè es recorre a mesures d'ajust de manera pràctica i amb menys traumes: flexibilitat horària i funcional, i reduccions de la jornada laboral i del sou abans que prescindir de plantilla. Altres factors que expliquen la perdurabilitat d'aquestes empreses són la seva tendència a acumular recursos d'exercicis anteriors que serviran per eixugar les possibles pèrdues en moments de crisi, a més d'un conjunt de factors culturals i estructurals que afavoreixen la superació col·lectiva de les dificultats. Ens referim sobretot a la major cohesió del col·lectiu de treballadors i treballadores o a les maneres democràtiques de prendre les decisions, però també a raons més pragmàtiques, com ara la descapitalització de la cooperativa, que suposaria haver de retornar les aportacions inicials als socis donats de baixa per un expedient de regulació d'ocupació (García, 2011).

■ Empreses amb rendibilitat social

Respecte a la qüestió de quin model d'empresa encaixa millor en una societat més justa, democràtica, solidària i sostenible, sembla que hauria de ser aquella que combina eficiència econòmica amb beneficis socials (García, 2011).

L'eficiència econòmica de les cooperatives queda demostrada per la seva major solidesa en moments de crisi, com ho han demostrat tant les cooperatives de gran abast —el grup Mondragón o la cooperativa de serveis financers Coop57, entre moltes d'altres— com les

cooperatives més petites, que, tot i les dificultats intrínseques que una crisi té en una empresa de menor mida, tenen més potencial per resistir que no pas les empreses mercantils, com hem vist anteriorment.

Respecte als beneficis socials, sembla que avui dia totes les empreses mercantils són socialment responsables i respectuoses amb el medi ambient. I no és pas casualitat.

Totes les enquestes globals de les grans consultores internacionals detecten un esgotament del model imperant i una set de canvi, sobretot entre les generacions més joves, que aspiren a vincular les seves carreres professionals a empreses amb un propòsit alineat amb els seus valors, els quals inclouen, en percentatges molt alts, el compromís contra el canvi climàtic, la igualtat de gènere, la participació en els processos de decisió i la conciliació de la carrera professional i la vida personal (García, 2011).

El baròmetre anual d'Edelman Trust, que cada any analitza l'estat d'ànim del capitalisme globalitzat amb 32.000 enquestes en 28 països i que es presenta al Fòrum de Davos, el 2022 va registrar que el 82 % dels enquestats vol treballar en empreses que deixin clar el seu compromís real contra el canvi climàtic, el 78 % vol que siguin positives per a la comunitat on operen i el 77 % vol que estiguin compromeses amb la disminució de la bretxa salarial.²²

Al baròmetre de 2022 es va registrar un nivell de malestar insòlit amb el sistema: el 52 % considerava que «el capitalisme fa més mal que bé al món».²³

No és estrany, doncs, que des del sistema s'impulsin estratègies socialment responsables i que al Fòrum de Davos i a les jornades del *Financial Times* abundin els debats sobre propòsit, igualtat, sostenibilitat, conciliació i participació: justament els valors característics del cooperativisme.

Així, com s'explicava abans, les cooperatives es distingeixen de les empreses mercantils pel seu objectiu principal: satisfer necessi-

22 Font: RUSIÑOL, Pere. 2024. «Qué es la Economía Social... y por qué puede ser la solución a la crisis del capitalismo». *La Economía Social, al Rescate. Revista trimestral d'Eldiario.es*, 24: 6. <https://www.eldiario.es/redaccion/economia-social-rescate-nueva-revista-eldiario_132_11272795.html>

23 *Ibid.*

tats i aspiracions humanes fonamentals com el treball, l'educació, la salut, la cultura i l'alimentació, elements que estan en línia amb els drets humans. Per aquest motiu, les cooperatives solen actuar com a amortidors dels efectes que tenen les crisis en les classes populars a escala mundial. A més, a banda de l'activitat econòmica, les cooperatives generen cinc béns socials importants: democratització de la societat, desenvolupament local, equitat i igualtat, i sostenibilitat (García, 2011).

La democratització de la societat es veu afavorida per la presa col·lectiva de decisions en les cooperatives, que les converteix en veritables escoles de ciutadania activa. A través de la participació en aquestes organitzacions, moltes persones aprenen valors com l'autoresponsabilitat i la solidaritat, i adquireixen així una cultura democràtica que transmeten a altres àmbits de la seva vida.

Pel que fa al desenvolupament local, les cooperatives són motors de creixement comunitari i endogen, especialment en àmbits locals. Tot i que poden internacionalitzar-se, no es poden deslocalitzar, ja que això implicaria la migració dels socis. Aquest arrelament territorial fa que reinverteixin els beneficis en la seva àrea d'origen, mobilitzin recursos locals, mantinguin activitats econòmiques en risc de desaparició, generin capital social i empoderin la població local perquè pugui definir el seu propi model de desenvolupament.

En termes de sostenibilitat socioambiental, les cooperatives són més compatibles amb una economia sostenible. Mentre que les empreses mercantils necessiten un creixement constant per generar beneficis per al capital, les cooperatives no tenen aquesta necessitat d'expansió il·limitada. El creixement augmenta la complexitat de la gestió, però no aporta gaires beneficis addicionals per a cada soci, ja que per absorbir l'excés de feina s'han d'incorporar nous socis, cosa que distribueix els beneficis entre més persones. Per tant, les cooperatives

tendeixen a expandir-se només per capturar economies d'escala, sense superar els límits de sostenibilitat que imposa la natura.

En termes d'equitat i igualtat, les cooperatives destaquen per tenir una major representació femenina en comparació amb les empreses mercantils. A l'Estat espanyol, el 49 % de les persones que formen part de les cooperatives de treball són dones. Els estudis mostren que, en aquestes organitzacions, dones i homes reben el mateix sou per la mateixa feina i la majoria dels socis estan satisfets amb les condicions per conciliar la vida laboral i personal. Tot i l'estat de la situació, no podem obviar que encara queda molt de camí per recórrer per aconseguir una veritable equitat social i material entre homes i dones. Al cap i a la fi, el moviment cooperatiu no ha estat exempt de les dinàmiques patriarcals en què s'han basat les relacions socials els últims dos segles.

■ Dones cooperatives

Tot i la invisibilitat permanent en els òrgans de representació del moviment cooperatiu fins al retorn de la democràcia, les dones han portat el pes de l'activitat quotidiana de les cooperatives. Sempre en segon pla, malgrat sostenir la vida de les entitats, només van aconseguir fer-se sentir després d'un procés d'emancipació ardu²⁴. El 1929 se les va reconèixer com a membres de ple dret de les cooperatives²⁵ i el 1932 es va crear l'Agrupació Femenina de Propaganda Cooperativista, el màxim òrgan representatiu de les dones cooperativistes de Catalunya. L'Agrupació es va crear en el context de la proclamació de la Segona República, que va promoure el reconeixement i la irrupció de les dones a l'esfera pública, i l'obtenció del dret a representació i de vot, entre altres coses.

Abans de constituir l'Agrupació, però, es van formar els grups femenins dins les cooperatives amb l'objectiu de visibilitzar i fomentar

24 *L'Agrupació Femenina de Propaganda Cooperativista. El feminisme cooperatiu*. Retret de la web del projecte Dones de Foc i d'Aigua. <<https://donesdefoc.org/aigua/lagrupacio-femenina-de-propaganda-cooperativista-una-lluita-per-lequitat-cooperativa/>>

25 Si bé durant el març de 1916 a l'Assemblea de la Cambra Regional de Cooperatives s'aprovà el dictamen que les dones cooperatives havien de ser acceptades com a sòcies de ple dret, la mesura va quedar en paper mullat.

la participació femenina dins el moviment cooperatiu.

Com s'explica a l'article de Dones de Foc i d'Aigua:

Els primers grups es van crear a la cooperativa La Moral de Badalona i a la Unió Cooperatista Barcelonesa (UCB), que concretaren organitzativament els esforços previs de dones com Regina Lamo o Micaela Chalmeta. L'octubre de 1931, una coordinació d'aquells grups de dones fou integrada orgànicament dins les estructures de la Federació, dins la secció de propaganda, com a Grup Femení de Propaganda. La seva tasca essencial era propagar la doctrina i la cultura cooperativa entre les dones, i fou com un embrió, un precedent de la constitució de l'Agrupació Femenina de Propaganda Cooperativista.

A partir de la formació d'aquells incipients grups de dones i de la secció de propaganda, l'associacionisme femení en el món cooperatiu anà creixent. S'obrí una etapa marcada per la creació de grups femenins a moltes entitats amb l'objectiu de visibilitzar i fomentar la participació activa de les dones a les cooperatives.

Grup femení de la cooperativa de consum La Moral de Badalona.
Font: Dones de Foc i d'Aigua.

L'entusiasme de les dones cooperadores es traduí en una activitat incansable i en la creació de nous grups femenins com el de la cooperativa del Centre Obrer Aragonès o el de La Fraternitat de la Barceloneta. La formació d'aquells grups fou, sobretot, impulsada per les dones de l'agrupació que, mitjançant una activa comissió es dedicaren a fer reunions amb les juntes directives de diverses cooperatives per fer-ne proselitisme, i procurar la creació de grups femenins.

De forma paral·lela a les visites, l'Agrupació Femenina realitzà un manifest dirigit a les dones cooperadores per tal d'estendre i propagar la generació de grups de dones a les entitats.

Paral·lelament, el moviment feminista cooperatiu també va lluitar per la inclusió de les dones en les esferes organitzatives del moviment cooperatiu. Segons s'explica a l'article: Encara que les dones cooperativistes havien sigut reconegudes com a membres de ple dret i era un fet que feien i podien dur a terme les mateixes tasques que els seus companys homes, no gaudien del mateix dret representatiu. Un exemple d'aquest fet el trobem al Congrés Nacional de Cooperatives celebrat al mes d'octubre de 1932 a Bilbao. Mentre els representants de les diverses seccions de la Federació Regional tingueren el viatge i l'allotjament pagat per l'organització, a més de garantir la seva veu i vot en les diverses sessions; l'Agrupació Femenina va haver de pagar amb els seus propis recursos el trajecte i l'estança, i tampoc se'ls hi assegurà un lloc en les sessions.

Així doncs, les dones de l'Agrupació Femenina de Propaganda Cooperativista es dedicaren incansablement a denunciar el desequilibri dins els òrgans de representació i decisió del moviment cooperativista i a vindicar la seva valia, demostrant la seva implicació i efectivitat per la causa cooperativista. Finalment, fruit d'aquell impuls, el 1936, l'Agrupació pogué celebrar l'entrada de les primeres dones directives a la junta de la cooperativa del Centre Obrer Aragonès, la primera cooperativa en la qual les dones tingue-

ren els mateixos drets que els homes en la seva totalitat.

Finalment, l'adveniment de la guerra i la mort sobtada d'algunes dones cooperativistes referents van propiciar la desaparició de l'Agrupació Femenina de Propaganda i les seves lluites, que van ser amagades —però no ensorrades— durant quaranta anys.

■ 125 anys de moviment cooperatiu organitzat

El juliol de 2024 celebrem el 125è aniversari del primer congrés del cooperativisme català, efemèride que marca l'inici del cooperativisme organitzat mitjançant la creació de diferents estructures federatives i l'organització de tota mena de congressos, comitès i assemblees.

Tots els esdeveniments organitzats han anat al compàs del context i les necessitats històriques, i han estat espais d'articulació d'estratègies per fer front als reptes i donar-hi respostes de forma conjunta. D'aquesta manera, es poden distingir quatre etapes del moviment cooperatiu organitzat des de mitjans del segle XIX fins al present.

La primera etapa (1865-1920) es va caracteritzar en un primer moment per la vinculació del cooperativisme amb el moviment obrer, en tant que es declarava el cooperativisme com a mitjà preferent de transformació social (Dalmau, 2024). Més tard el cooperativisme va anar agafant força i es va organitzar al voltant de quatre objectius: la necessitat d'obtenir un marc legal propi que possibilités el desenvolupament de les cooperatives, l'organització d'espais de col·laboració regulars i la creació d'un òrgan de premsa i propaganda, així com l'articulació d'espais culturals conjunts (Dalmau, 2024).

La segona etapa (1920-1931) va suposar la renovació organitzativa del moviment cooperatiu, amb la constitució de la Federació Regional de Cooperatives de Catalunya i les federacions provincials de Girona, Barcelona i Tarragona. La renovació va ser «una aposta pel

creixement del moviment en un context d'efervescència obrera d'entreguerres, i una eina per la millora de la intercooperació i l'inici de la producció cooperativa de segon grau» (Dalmau, 2024).

La tercera etapa (1931-1939) va estar marcada per la Segona República i la instauració d'un marc legal favorable al cooperativisme. L'estatut d'autonomia de 1932 va atorgar competències a la Generalitat de Catalunya en matèria cooperativa. Tanmateix, el nou marc polític va comportar la reestructuració dels organismes federatius a tots els nivells a través del primer Congrés-Assemblea de Cooperatives de 1933, el primer després de molts anys de no haver-ne organitzat cap a causa de la dictadura de Primo de Rivera. Els sis anys següents van ser els més prolífics per al cooperativisme organitzat, ja que es van celebrar gairebé una desena d'esdeveniments —entre congressos i assemblees tant a escala nacional com estatal— per adequar les necessitats del cooperativisme al marc normatiu vigent.

Tots els esforços fets durant la Segona República i la Guerra Civil Espanyola (1936-1939) es van enfonsar amb la victòria del bàndol revoltat, que va donar pas a la quarta etapa (1939-1980). Sense entrar-hi en detall, aquesta etapa es va caracteritzar per la dissolució de moltes cooperatives i ens representatius, i per la subordinació de les cooperatives romanents a l'Obra Sindical de la Cooperació, que intervenia la seva estructura democràtica i autonomia orgànica.

Fins a l'última fase de la dictadura franquista i els inicis de la Transició no es van començar a afluixar les lleis més restrictives i va començar la reconstrucció del desgastat moviment cooperatiu. Durant els primers anys de la dècada dels vuitanta es van crear la Federació de Cooperatives Agrícoles de Catalunya, la Federació de Cooperatives de Treball Associat de Catalunya, la Federació de Cooperatives d'Ensenyament —que continuava la feina de la Unió de Cooperatives d'Ensenyament de Catalunya—, la Federació de Cooperatives d'Habitatges de Catalunya i la Federació de Cooperatives de Serveis de Catalunya, i també renasqué

la Confederació de Cooperatives de Catalunya. A més, el febrer de 1983 el Parlament de Catalunya va aprovar la nova Llei de cooperatives.

Des d'aleshores, el creixement de les cooperatives s'ha disparat exponencialment a Catalunya i l'Estat espanyol, cosa que ha donat pas a una articulació federativa més efectiva i adequada al context socioeconòmic. Així, de la mateixa manera que s'ha fet al llarg de la història d'aquest moviment, enguany volem commemorar els 125 anys del cooperativisme organitzat celebrant el primer congrés del cooperativisme des de la restauració de la democràcia a l'Estat espanyol.

Amb el lema «Evitem el col·lapse», planegem el Congrés del Cooperativisme de Catalunya de 2024 com una experiència compartida per continuar avançant cap a una societat més justa, equitativa, cohesionada, sostenible, solidària i amb vocació social. L'objectiu és aprofundir en el fet que el moviment cooperativista pot ser una resposta als reptes de la societat d'avui i demà.

Amb el cooperativisme evitem el col·lapse perquè ens centrem en les persones abans que en el capital, vinculem la nostra feina al territori i tenim cura del nostre impacte sobre el planeta. Evitem el col·lapse perquè treballem, actuem i produïm amb propòsit social.

El Congrés del Cooperativisme de Catalunya emmarca històries i experiències de persones que han apostat pel cooperativisme,

l'han qüestionat i se n'han convençut: un trajecte des de l'acció cooperativa d'avui, tant local com internacional, fins a arribar a les propostes que aborden reptes de futur; reflexionar i viure una experiència pràctica, i fixar-nos en com el cooperativisme contribueix a generar societats més justes.

Així mateix, volem situar el cooperativisme com a model econòmic de futur, ampliar la cultura cooperativista i popularitzar el model entre la població general —com a model propi i de país— per tal de generar orgull i sentiment de pertinença i interpellar el sector polític i econòmic del país, de manera que reconegui el cooperativisme com un model propi, vàlid i estratègic. Per fer-ho possible, s'ha ideat una campanya de comunicació amb el lema «Persones. Planeta. Propòsit», que es configura com una tríada que ressalta els trets bàsics i diferencials del cooperativisme:

- **Persones:** perquè les cooperatives prioritzem les persones per sobre del benefici econòmic. Això impregna tota la nostra naturalesa, des de l'estructura organitzativa fins a les pràctiques del dia a dia.
- **Planeta:** perquè el respecte pel medi ambient i el compromís amb la sostenibilitat ambiental avui és part de l'ADN d'aquest moviment, que es reinventa i renova quan cal. Des de les activitats directament lligades a la natura fins a aquelles que tenen cura del seu impacte, les cooperatives treballem per preservar el planeta.
- **Propòsit:** perquè amb una àmplia diversificació sectorial les cooperatives compartim el propòsit de contribuir al bé comú i construir una societat més justa.

Per realçar aquests trets distintius s'han elaborat quatre peces commemoratives amb murals distribuïts per punts identitaris del cooperativisme: Mataró, Maldà, Palafrugell i Valls. Amb tot, esperem que el proper Congrés del Cooperativisme de Catalunya sigui ben

fructífer per a l'esdevenir del moviment i serveixi per obrir nous camins i escenaris socials d'emancipació. Així, mentre mirem enrere amb

orgull, també mirem cap al futur amb determinació, convençudes que el cooperativisme continua sent una eina transformadora.

Bibliografia

- AGUILAR JOANQUET, S. 1965. «Historia del movimiento cooperativo en Cataluña». *Estudios Cooperativos*, 7. <<https://dialnet.unirioja.es/servlet/revista?codigo=6211>>
- CHÁVEZ ÁVILA, R.; MONZÓN CAMPOS, J.L. (2005). *La economía social en la Unión Europea*. Centre international de recherches et d'information sur l'économie publique, sociale et coopérative (CIRIEC) - Comité Económico y Social Europeo (CESE). Document CESE/COMM/05/2005.
- CRUELLES AYMERICH, J. 2008. *Las cooperativas y las colectivizaciones obreras en Catalunya como modelos de gestión colectiva. Proceso de regulación legal (1839-1939)*. Barcelona: Universitat de Barcelona. Tesi doctoral.
- DALMAU I TORVÀ, M. 2024. *Història mínima dels congressos cooperatius a Catalunya*. Barcelona: La Ciutat Invisible. Àrea d'Estudis Cooperatius i Comunal.
- FUNDACIÓ ROCA GALÈS. 2018. *Exposició «Catalunya, terra cooperativa»*.
- GARCÍA JANÉ, J. 2011. «La resistència de les cooperatives a la crisi». *Nexe*, 29: 21-24.
- GENERALITAT DE CATALUNYA. 2001. *Llibre blanc de l'economia social a Catalunya*. Departament de Treball.
- VIVES-XIOL, J. 2018. «El cooperativisme agrari a Catalunya. Orígens i situació actual». *Quaderns Agraris (Institució Catalana d'Estudis Agraris)*, 46: 93-112. <<https://doi.org/10.2436/20.1503.01.98>>